

JDX Public Enemy, Stan / Koen de Waal

ervaren en/of zijn keuze voor het individu als totalitair en dus gevaarlijk voor de democratie werd geacht. Critica Jeanne van Schaik-Willing schreef in 1957 in *De Groene Amsterdammer* zelfs, dat het hele werk van Ibsen onverteerbaar is geworden door de herkenning na de Tweede Wereldoorlog, van het potentieel-fascistische, Germaans-mythische klimaat in dat werk. Gelukkig werd dit stigma op Ibsen snel door de praktijk achterhaald. Zijn bekendste stukken werden spoedig weer overal gespeeld, maar niet *Een vijand van het volk*. Veel later - in 1982 - vond theatermaker Karst Woudstra - naar aanleiding van zijn eerste regie van *Hedda Gabler* - Ibsens werk nog altijd elitair, met totalitaire trekjes. "Ibsens kritiek op de burgerlijke maatschappij is het tegenovergestelde van progressief, emanciperend en bevrijdend", zo noteerde recensent Sternheim Woudstra's visie in de *Haagse Post*. "Ibsen idealiseerde onleefbare waarden, gebaseerd op de veilige levenskansen van zijn eigen grote talent. Hij uitte zijn kritiek te veel vanuit

de onneembare veste van zijn kunstenaarschap", aldus de *Haagse Post*. Zijn betrokkenheid was te weinig op de collectiviteit en te veel op het individu gericht.

Die kritiek is niet nieuw. Al in 1900 bracht Stanislavski het stuk op de planken van het Moskouse Kunsttheater en speelde zelf de rol van Stockmann, zoals hij trouwens ook zelf de rollen speelde van andere klassieke helden zoals Lövborg in *Hedda Gabler*, luitenant Wersjinin in de *Drie Zusters* en de arts Astrow in *Oom Wanja*.

Als kunst de bestaande orde in vraag moet stellen dan is Ibsen hier de kunstenaar en Stanislavski de draaikont, die lang voor de dictatuur van de partij in Moskou was gevestigd, de titel van het stuk veranderde in *Dokter Stockmann* en diens tekst afzwakte door er 'De zogenaamde meerderheid heeft nooit gelijk' en 'Een vijand van de zogenaamde meerderheid van het volk' van te maken. Stanislavski maakte desondanks van Stockmann een aangrijpend personage, de theaterkritiek

vond hem echter een te zwakke meelijwekkende en ongeloofwaardige figuur, 'veeleer een Stock-kind dan een Stockmann'. Maar het publiek in de zaal ging in de heftige meetingsscène ten huize Horster - tegen het acteurspubliek in - Stockmann steunen. Stanislavski maakte voor het eerst zijn maatschappelijk-politieke lijn met succes zichtbaar. Een jaar later vallen de voorstellingen in Sint-Petersburg samen met onlusten op straat. De grens tussen binnen en buiten vervaagt. Het publiek kiest binnen en buiten partij voor de zwakke. Aan het einde van elke voorstelling bestormt het publiek het podium om Stockmann - door in een kring om hem heen te gaan staan - te beschermen tegen de stenen en de woede van zijn stadsgenoten in het stuk.

Zo'n vaart loopt het vandaag niet meer, maar in beide voorstellingen waken de Stockmannen grote sympathie op.

Eddie Vaes